

رویکرد پروفیسور نصر در تفسیر قرآن حکیم رویکرد معرفتی است. وی کوشش کرده با تفسیر قرآن به قرآن، ابعاد معنوی، عقلی، اخلاقی و اجتماعی کلام الله مجید را برای انسان امروز تبیین نماید. از سوی دیگر رویکرد پروفیسور نصر در تفسیر مذکور؛ تقریب مذاهبی است. وی با رجوع به منابع تفسیری معتبر شیعه و اهل تسنن، فهم آنها از آیات قرآن حکیم را در طول تاریخ نشان داده است. در این کتاب آرای مفسرین شیعه پیرامون آیات خاص گزارش شده و این کار علمی بس بزرگی است که برای نخستین بار در یک تفسیر که بسیاری از همکاران آن اهل تسنن هستند، اتفاق افتاده است. به خاطر داشته باشیم که حتی سیدقطب در تفسیر معروف «فی ظلال القرآن» حملات تندی به تشیع داشته است.

با توجه به منابع تفسیری کتاب مذکور، ملاحظه می‌شود که اغلب مفسرین متعلق به ایران بزرگ فرهنگی هستند و این خود دلیل مستقلی بر نقش شگرف ایرانیان در تبیین معارف قرآنی است. از دیگر سو تنها منبع تفسیری قرن بیستم که در این تحقیق بزرگ استفاده شده؛ تفسیر شریف المیزان علامه طباطبایی است. انتخاب تفسیر المیزان توسط پروفیسور نصر از یک سو به خاطر محتوای مستدل و حکمی تفسیر علامه طباطبایی و از دیگر سو مبین سرسپردگی معرفتی و عاطفی وی به استاد خویش است.

تسلط پروفیسور نصر به دو زبان مبدأ قرآن و تفاسیر قرآنی یعنی عربی و فارسی و زبان مقصد یعنی انگلیسی و تخصص عالی او در حکمت و عرفان اسلامی، تحقیقات آکادمیک و چیره دستی او در نویسندگی به زبان انگلیسی به گواهی ده‌ها کتاب و صدها مقاله و انس با قرآن از طفولیت، باعث تولید اثری ماندگار در سنت ترجمه و تفسیر قرآن حکیم شده است. منابع تفاسیر عرفانی مانند تفسیر تستری، سلمی و میبیدی نقش مهمی در محتوای تفسیری کتاب نصر دارد. خواننده بی‌طرف با خواندن این کتاب رایحه حکمت و معنویت قرآنی را استشمام می‌کند و قرآن حکیم را به عنوان مهم‌ترین منبع هدایت معنوی، اخلاقی و اجتماعی جامعه بشری درمی‌یابد. در این کتاب قرآن حکیم به مثابه مهم‌ترین منادی معرفت، عدالت، انسانیت، صلح و تعاون اجتماعی معرفی شده است. پروفیسور نصر در این اثر خویش برای آرای اهل تشیع و بالأخص امامان معصوم (علیهم السلام) اهمیت ویژه‌ای قائل شده و برای مثال این حدیث کلیدی را در مقدمه تفسیر خویش نگاهشته است: امام علی (ع) فرمودند: «کل قرآن در سوره فاتحه جمع است، کل فاتحه در بسم الله الرحمن الرحیم، کل بسم الله در حرف باء، کل باء در نقطه زیر باء، و من آن نقطه‌ام».

چند نکته

در این کتاب روش «تفسیر آیه به آیه» به کار گرفته شده، اما این روش خواننده را از فهم و دریافت تصویر کلی سوره بازمی‌دارد، لذا شاید بهتر بود در آغاز هر سوره محتوای کلی سوره و پیام‌های آن تبیین می‌شد تا خواننده غربی از سردرگمی فهم مقاصد سوره‌های بزرگ نظیر «بقره»، «آل عمران»، «نساء»، «مائده»، «انعام»، «اعراف»، «توبه»، «یونس»، «هود»، «نحل»، «اسراء»، «کهف»، «طه»، «انبیاء»، «مؤمنون» و «شعرا» نجات یابد. همچنین جای «تفسیر بیان السعاده» گنابادی از مهم‌ترین تفاسیر عرفانی، بین منابع این کتاب خالی است. با توجه به نقش برتر ایرانیان در تفسیرنویسی، شاید بهتر بود بیش از یک همکار ایرانی انتخاب می‌شد و شاید بهتر بود متن عربی قرآن حکیم حتی با حروف ریز در کتاب درج می‌شد که با سنت ترجمه و تفسیر قرآن حکیم نیز مطابقت می‌کند.

* رئیس آکادمی مطالعات ایرانی لندن

۲. بخش تفسیر نصف تا دوسوم صفحات ۳ تا ۱۵۸۴ را با حروف ریزتر نسبت به ترجمه در برگرفته است. در آغاز تفسیر هر سوره؛ معرفی اجمالی از سوره شده است. مفصل‌ترین معرفی سوره و تفسیر؛ متعلق به «سوره حمد» است. برای مثال تفسیر آیه اول سوره حمد یک صفحه است. تفاسیر آیات عمدتاً از منابع مهم و معتبر شیعه و اهل تسنن با ذکر دقیق منابع اقتباس شده است. این منابع از کهن‌ترین تفاسیر نظیر تفسیر مقاتل بن سلیمان (۱۵۰) تا تفسیر المیزان علامه طباطبایی است که مجموعاً شامل چهل و یک عنوان تفسیر می‌شود. مفسران مذکور عبارت‌اند: ابوالفتح رازی (۵۲۵)، احمد بن عجبیه مغربی (۱۲۲۴)، شهاب الدین آلوسی (۱۲۷۰)، محمد بن طاهر عاشور تونسی (۱۳۹۳)، عبدالله بن عمر بن محمد البداوی شافعی (۶۸۵)، حسین بن الفراء البغوی شافعی (۵۱۶)، برهان الدین ابوحنس ابراهیم البقاعی (۸۸۵) و قاضی ابوبکر محمد بن عبدالله بن العربی (۵۴۳) که متفاوت است با محی الدین ابن عربی، صوفی مشهور، اسماعیل حقی الخلوئی البروسوی (۱۱۳۷)، ابن جوزی (۵۹۷)، ابن کثیر (۷۷۴)، راغب اصفهانی (۵۰۲)، ابن عطیه اندلسی (۵۴۱)، جلال الدین سیوطی (۹۱۱)، عبدالرزاق کاشانی (۷۳۶)، ملامحسن فیض کاشانی (۱۰۹۱)، محمد بن احمد بن جزئی کلبی اندلسی (۷۴۱)، ابومنصور ماتریدی (۳۳۳)، ملاصدرا شیرازی (۱۰۵۰)، مقاتل بن سلیمان (۱۵۰) علی بن محمد ماوردی (۴۵۰)، رشیدالدین میبیدی (۵۲۰)، عبدالله بن احمد نسفی (۷۱۰)، نظام الدین نیشابوری (۷۲۸)، ابوعبدالله قرطبی (۶۷۱)، علی بن ابراهیم قمی (۳۲۸)، ابوالقاسم قشیری (۴۶۵)، فخرالدین رازی (۶۰۶)، روزبهان بقلی شیرازی (۶۰۶)، نصر بن محمد سمرقندی (۳۷۳)، محمد بن علی شوکانی (۱۲۵۰)، سهل بن عبدالله تستری (۲۸۳)، عبدالرحمن سلمی نیشابوری (۴۱۲)، محمد بن جریر طبری (۳۱۰)، سید محمد حسین طباطبایی (۱۴۰۱)، احمد بن محمد ثعلبی (۴۲۷)، طبرسی (۵۴۸)، محمد طوسی (۴۶۰)، ابوالحسن علی بن احمد واحدی نیشابوری (۴۶۸) و ابوالقاسم زمخشری خوارزمی (۵۳۸). با توجه به وجود بیش از هزار عنوان تفسیر قرآن و مفسر قرآن حکیم، گزینش آثار مفسرین فوق از بین هزاران کتاب تفسیری و مفسر، خود کاری اجتهادی و بیانگر رویکرد تفسیری پروفیسور نصر در این تفسیر است که در بخش بعدی توضیح می‌دهیم. تفاسیر مدرن و بنیادگرایانه دو قرن گذشته، در این کتاب استفاده نشده‌اند.

۳. مقالات کتاب: مقالات کتاب در صفحات ۱۵۸۷ - ۱۸۵۶ و زندگی نامه مختصر علمی نویسندگان نیز در صفحات ۱۸۵۷ - ۱۸۶۰ درج شده است. اینگرید ماستون، جوزف لمبارد، محمد مصطفی الاعظمی، ولید صالح، توبی مایر، مظفر اقبال، احمد محمد الطیب، مصطفی محقق داماد، ویلیام چیتیک، جین لویس میشو، ماریا مسی دکاکه، کانر داگلی، حمزه یوسف، نویسندگان مقالات هستند که همگی مسلمان و استاد دانشگاه هستند.

۴. تعلیقات: مقدمه کتاب در بیست و هشت صفحه ماقبل آغاز ترجمه آمده و مابقی تعلیقات نیز در پایان کتاب طی صفحات ۱۸۶۱ - ۱۹۸۹ درج شده است.

اهمیت کتاب ترجمه و تفسیر قرآن نصر

با توجه به حجم وسیع حمله به اسلام و مسلمین در رسانه های غرب و معرفی قرآن حکیم به عنوان منبع اصلی خشونت‌گرایی مسلمانان، این کتاب نقش مهمی در مقابله با این تهاجم سازمان یافته امپریالیسم رسانه‌ای دارد، زیرا در این کتاب آیات قرآن حکیم به زبان انگلیسی روشن و روان امروزی همراه با تفسیر معرفتی با رویکرد حکمی مبتنی بر سنت تفسیرنویسی هزار و دویست سال گذشته مسلمین معرفی شده‌اند. شخصیت برجسته و مشهور علمی پروفیسور نصر نیز به عنوان مهم‌ترین مرجع اسلام‌شناسی در غرب بدون شک در مقبولیت این کتاب تأثیرگذار است.